

Lagadalskyrkan

Byggnadsminnesförklaring av Issjöa missionshus inom fastigheten Issjöa 1:12, Ljungby kommun

Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap. 1 § kulturmiljölagen (1988:950), KML, Issjöa missionshus som byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 3 kap. 2 § samma lag att följande skyddsbestämmelser ska gälla:

1. Missionshuset får inte rivas, flyttas eller till sin exteriör byggas om eller förändras. Ingrepp får inte göras i byggnadens stomme. Eldstäder eller skorstensstock får inte rivas eller flyttas. Byggnadens interiöra karaktär, i form av planlösning och äldre befintliga byggnadsdelar, ska bibehållas.
2. Befintliga interiöra ytskikt i missionshuset får ej borttagas, övermålas eller på annat sätt förändras.
3. Missionshuset ska underhållas så att det inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska göras i samråd med Länsstyrelsen och på ett sådant sätt att byggnadens kulturhistoriska värde inte minskar, d.v.s. med material och metoder som är anpassade till byggnadens karaktär.
4. Utedasset får inte rivas eller flyttas då det ingår som en del av platsens historia och berättelsen om hur det var att leva och verka här. Exteriöra förändringar ska ske i samråd med Länsstyrelsen och göras med strävan att bibehålla byggnadens karaktär och befintliga äldre byggnadsdelar.
5. Det område som på kartan, bilaga 4, avgränsats med heldragen linje, får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Ursprungliga anläggningar till tomten, som murar och likande, får inte tas bort eller ändras.

6. Området skall hållas i sådant skick att den äldre karaktären inte förvanskas.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar beträffande underhållet av byggnaderna och vården av det kringliggande området.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen enligt 3 kap. 14 § KML lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ansökan om tillstånd ska lämnas till Länsstyrelsen, som ställer de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen ska utföras samt den dokumentation som behövs.

Beskrivning av ärendet

Frågan väcktes om byggnadsminnesförklaring genom ansökan den 16 december 2010.

Länsstyrelsen besiktigade Issjöa missionshus den 29 september 2021 tillsammans med företrädare från er för bedömning av byggnadens kulturhistoriska värde. Vid besöket framkom att ett fåtal renoveringar genomförts genom åren och att församlingen då använt sig av traditionella material och metoder, exempelvis vid den senaste takomläggningen. Byggnaden har många originaldetaljer bevarade. Exteriört är fasader i stort behov av underhåll. Inom fastigheten finns utöver missionshuset, ett utedass och inom tomten plats för begravingar.

Byggnaden har inget skydd i kommunal detaljplan.

Förslag om byggnadsminnesförklaring av Issjöa missionshus har remitterats till Lagadalskyrkan, Ljungby kommun samt Kulturparken Småland.

Lagadalskyrkan har den 16 december 2021 meddelat att de är positiva till förslaget att göra Issjöa missionshus till byggnadsminne.

Kulturparken Småland har den 23 december 2021 bifallit förslaget att göra Issjöa missionshus till ett byggnadsminne.

Ljungby kommun har den 23 februari 2022 meddelat att de är positiva till förslaget att göra Issjöa missionshus till ett byggnadsminne. De anser att skyddsbestämmelsen som behandlar utedasset bör motiveras. De poängterar betydelsen av att missionshuset underhålls så att det inte förfaller och att det behöver finnas en långsiktig lösning och finansiering på plats för att säkerställa att de kulturhistoriska värdena inte minskar framöver.

Historik

År 1856 startade systrarna Benedikta och Maria Jonasdotter en söndagsskola för traktens barn. Året därpå, pingsten 1857, vandrade systrarna tillsammans med Peter Nilsson och Sven Peter Liljander de åtta milen till Stora Björkeröd i Glimåkra, Skåne, där de lät sig döpas och ta emot nattvarden. Den 30 maj 1857 var de med och bildade Issjöa Baptistförsamling som var den första baptistförsamlingen i Småland. Ungefär 10 år tidigare hade Sveriges första baptistförsamling bildats i Halland. Vid den här tiden bildades under tre års tid ca 100 baptistförsamlingar i Sverige som år 1860 hade sammanlagt ca 4000 medlemmar. I slutet av 1870-talet hade Issjöa Baptistförsamling nästan 100 medlemmar. Under åren 1859 till 1887 bildas tre dotterförsamlingar i Ekeryd, Grytåsa och Runkarp.

Vid den här tiden sågs det inte med blida ögon av kyrkan och staten att bryta sig ur den lutherska kyrkan. Detta fick sju personer i Issjöa Baptistförsamling erfara då de efter häradsrättens utslag den 25 november 1857 dömdes att böta 16 riksdaler och 32 skilling banco vardera för att ha låtit sig omdöpas och för att ha låtit obehöriga personer ge dem den heliga nattvarden. De som saknade tillgångar att betala böterna med, eller som av moraliska skäl vägrade betala, kunde istället få 14 dagars fängelse på vatten och bröd. Domen verkställdes och på morgonen den 19 juni 1858 klev fem av dessa personer, varav två av dem var Benedikta och Maria Jonasdotter, in genom fängelseportarna på Växjö kronohäkte. Händelsen väckte stor uppmärksamhet långt utanför häradet. Ett år senare blev de anklagade för samma brott och dömda till samma straff. Denna gång gick ärendet upp i Göta hovrätt och de frikändes.

År 1859 började en kyrka att uppföras i Issjöa av medlemmarna själva under ledning av småbrukaren Johan Peter Andersson som var en av de som åtalades 1858. Mark ställdes till förfogande av Benedikta och Marias far Jonas Svensson på Issjöa gård, först på arrende men i slutet av 1800-talet köptes tomten av församlingen. Tomten var väl tilltagen så att församlingen skulle kunna inrätta en begravningsplats om de skulle bli vägrade att begravas på kyrkogården i socknen. Timmer till byggnadsstommen hade skänkts och sten till grunden hade församlingsmedlemmarna själva samlat ihop. Byggnaden uppfördes för att vara stabil och kunna stå i många år. Deras filosofi var att blev de utvisade ur landet på grund av sin tro skulle byggnaden stå kvar som ett minne, om den brann ned skulle grunden vara kvar som ett minne. Byggnaden stod klar för invigning 1860 och den kom att bli Smålands första baptistkyrka.

På byggnadens ena gavel finns ett kök och ett bostadsrum som kallas Majas kammare. Här bodde Maria "Maja" Andersdotter. Maja var väverska och fungerade som vaktmästare i missionshuset. Hon var också en av de fem som satt i fängelse för sin tro. Ungefär 100 handskrivna brev adresserade till Maja har hittats. Brevet har hon fått

under åren 1860 fram till sin död 1917. Många brev kommer från baptister som utvandrat till Amerika.

För att underlätta för den boende och för medlemmarna vid deras besök vid Issjöa missionshus, uppfördes inom fastigheten ett utedass och en stallbyggnad.

I början av 1900-talet drevs skola i Issjöa missionshus. År 1911 reparerades byggnaden, vad som gjordes är oklart. Fram till slutet av 1930-talet värmdes stora salen upp med hjälp av en stor gjutjärnskaamin som stod placerad mitt i byggnaden. Någon gång under 1900-talets andra hälft brann stallbyggnaden ned, kvar är bara grunden.

Vid Länsstyrelsens inventering av Bönhus, Missionshus och Kapell som genomfördes 1995 uppges Issjöa missionshus vara den äldsta byggnaden med motiveringen: *Issjöa missionshus, är av riksintresse, ett av de märkligaste och bäst bevarade – ”inte bara tempel utan monument över folk som vågade”*. Som omdöme och värdering anges följande: *Av utomordentligt intresse. Med undantag av eternittaket, nästan helt orört. Kanske det märkligaste i hela landet. Även den omgivande miljön orörd.*

Omkring 2010 installerades el i missionshuset och för några år sedan en luftvärmepump. Skorstenen är ur funktion. Det hålls ca fem gudstjänster per år, mestadels mellan påsk och allhelgonahelgen och ibland anordnas berättarkvällar.

Missionshuset ägs av Lagadalskyrkan i Strömsnäsbruk som har ca 65 medlemmar. För några år sedan bildades Issjöa Missionshus Vänner som har ca 50 medlemmar.

Motivering till beslutet

Kulturrehistoriskt värdefulla byggnader berättar om och hjälper oss att förstå samhällsutvecklingen samt människors livsvillkor och synsätt i olika tider. Ett urval av dessa miljöer kan tillskrivas synnerligen höga kulturrehistoriska värden och skyddas som byggnadsminnen. I Kronobergs län finns idag 37 byggnadsminnen. Ett av dem är Emanuelkapellet i Delary som skiljer sig mycket från Issjöa missionshus, både gällande ålder, byggnadskaraktär och historik.

I Länsstyrelsens inventering av länets bönehus, missionshus och kapell pekas Issjöa missionshus ut som värdefull och av byggnadsminnesklass.

Fastigheten Issjöa 1:12 med tillhörande byggnader utgör en fin och i stort orörd frikyrkomiljö som ligger avskilt, omgiven av skog. Inom fastigheten ligger Issjöa missionshus som är den första frikyrkan i Småland som uppfördes av en baptistförsamling under åren 1859 och

1860. Byggnaden är ett genuint exempel på en enkel och välbevarad frikyrka på landsbygden som har många originaldetaljer bevarade. Småskaligheten, den anspråkslösa exteriören och den med omsorg utförda inredningen visar på hur en liten församling med små resurser lyckades förverkliga drömmen om en egen frikyrka.

Issjöa missionshus och baptistförsamlingens historia är viktiga dokument och ett av få exempel inom landet från den tid då frikyrkorörelsen tog fart i Sverige. Människor valde att hitta sin egen religiositet trots de straff som väntade. Issjöa missionshus är inte bara av nationellt intresse utan även av lokalhistoriskt intresse för Issjöa och Stighults byar och en viktig del av Hamneda sockens historia.

I Sveriges såväl som internationellt framhävs sällan kvinnor i historieskrivningen. I Issjöa missionshus historia framkommer kvinnans roll tydligt då flertalet av de som startade församlingen var unga, starka kvinnor som kämpade för det som de trodde på. En tro som var så stark att de var villiga att böta eller gå i fängelse för den. En av dessa kvinnor levde och verkade i missionshuset resten av sitt vuxna liv.

I Issjöa missionshus historia sammanstrålar många olika faktorer som bidrar till dess unika plats i historien. Byggnaden är den första som uppfördes i Småland av en baptistförsamling och den har många originaldetaljer bevarade men har även som helhet den äldre karaktären bevarad. Tomten är stor för att kunna rymma egna begravingar. Här finns även ett utedass i helhetsmiljön. Byggnaden och platsen har en intressant historia, kvinnohistoria och personliga berättelser från den tid då frikyrkorörelsen tog fart i Sverige. Sammantaget bär missionshuset på berättelser om det sätt som kyrkan och staten behandlade olik tänkande med böter, fängelse och ibland landsförvisning. Länsstyrelsen anser att byggnaden och fastigheten med tillhörande uthus och strukturer innehar synnerligen högt kulturhistoriskt värde och förklaras som byggnadsminne.

Bestämmelser som beslutet grundas på

Av 3 kap. 1 § KML framgår att en byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

Av 3 kap. 2 § KML framgår att när en byggnad förklaras för byggnadsminne, ska länsstyrelsen genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

Om det behövs får föreskrifterna också innehålla bestämmelser om att ett område kring byggnaden ska hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas.

Övriga upplysningar

Vägen som leder upp till och över fastigheten Issjöa 1:12 omfattas inte av skyddsbestämmelser.

Fastigheten ligger i ett område med ett stort inslag av bokskog. I närheten har Skogsstyrelsen pekat ut delar av dessa som skogar med naturvärde. Det finns förekomst av bokvårtlav, en till bokar knuten lavart som visar på att området hyser gamla bokar och att det varit en trädkontinuitet med bokar i området. Arten är rödlistad som NT = near threatened. Möjligen förekommer stora och äldre bokar på berörd fastighet.

Träd som bedöms vara särskilt skyddsvärda har stor betydelse för bevarandet av biologisk mångfald och för att uppfylla flera av riksdagen antagna miljömål. Definitionen av ett särskilt skyddsvärt träd är:

- **Jätteträd:** Levande eller döda träd som är grövre än en meter i diameter (motsvarar 314 cm i omkrets) på det smalaste stället under brösthöjd.
- **Mycket gamla träd:** Levande eller död gran, tall, ek, bok som är äldre än 200 år. Övriga trädslag som är äldre än 140 år.
- **Grova hålträd:** Levande eller döda träd som är grövre än 40 cm i diameter (motsvarar 126 cm i omkrets) i brösthöjd med utvecklad hållighet i huvudstammen.

Om sådana träd förekommer som behöver fällas för att skydda byggnadsminnet krävs samråd med Länsstyrelsen enligt 12 kap. 6 § miljöbalken.

Byggnaden är en typisk byggnad som kan hysa fladdermöss på vind och i väggar, husgrunden kan användas av övervintrande fladdermöss. Detta är viktigt att beakta när åtgärder behöver vidtas för att hålla byggnaden i skick. Åtgärder kan komma i konflikt med regler om artskydd. Fladdermöss är skyddade enligt 4 § artskyddsförordningen som bland annat anger att:

I fråga om vilda fåglar och i fråga om sådana vilt levande djurarter som i bilaga 1 till denna förordning har markerats med N eller n är det förbjudet att

1. avsiktligt fånga eller döda djur,
2. avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödnings-, övervintrings- och flyttperioder,
3. avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen, och

4. skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatsen.

Förbudet gäller alla levnadsstadier hos djuren. Fladdermöss är markerade med N.

Ni kan överklaga beslutet

Se bilaga med överklagandehänvisning.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av länsråd Malin Almqvist med handläggare Helena Lundgren som föredragande. I den slutliga handläggningen har också länsantikvarie Heidi Vassi och länsjurist Liisa Sund medverkat.

Så här hanterar Länsstyrelsen personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa finns på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Bilagor

1. Överklagandehänvisning förvaltningsrätten
2. Byggnadsbeskrivning
3. Bilder
4. Karta

Kopia för kännedom

Riksantikvarieämbetet, registrator@raa.se
Ljungby kommun, info@ljungby.se
Kulturparken Småland, information@kulturparkensmaland.se
Hållbar samhällsplanering, Länsstyrelsen i Kronoberg
Landsbygdsavdelningen, Länsstyrelsen i Kronoberg
Naturskydd, Länsstyrelsen i Kronoberg

Ni kan överklaga beslutet hos förvaltningsrätten

Om ni inte är nöjda med länsstyrelsens beslut, kan ni skriftligen överklaga beslutet hos förvaltningsrätten.

Hur överklagar vi beslutet?

Länsstyrelsen måste pröva att överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare tillsammans med handlingarna i ärendet. Därför ska ni lämna eller skicka er skriftliga överklagan till Länsstyrelsen i Kronobergs län antingen via e-post; kronoberg@lansstyrelsen.se, eller med post; Länsstyrelsen i Kronobergs län, 351 86 Växjö.

Tiden för överklagande

Ert överklagande måste ha kommit in till länsstyrelsen **inom tre veckor** från den dag ni fick del av beslutet. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ert överklagande kan ni be att få ytterligare tid till att utveckla era synpunkter och skälen till att ni överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas.

Parter som företräder det allmänna ska ha kommit in med sitt överklagande **inom tre veckor** från den dag då beslutet meddelades.

Ert överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som ni överklagar, beslutets datum och diarienummer.
- Hur ni vill att beslutet ska ändras.
- Varför ni anser att länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Skriv också följande uppgifter, om ni inte tidigare lämnat dem:

- Person- eller organisationsnummer.
- Telefonnummer där ni kan nås dagtid (med undantag för nummer som avser ett hemligt mobilabonnemang som behöver uppges endast om rätten begär det).
- E-postadress.
- Annat som har betydelse för att domstolen ska kunna nå er.

Om ni har handlingar som ni anser stödjer er överklagan så bör ni bifoga kopior på dessa. Kontakta länsstyrelsen i förväg om ni behöver bifoga filer som är större än 15 MB via e-post.

Ombud

Om ni anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt er ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från er samt uppge sitt eget namn, adress och telefonnummer.

Behöver ni veta mer?

Har ni ytterligare frågor kan ni kontakta länsstyrelsen via e-post, kronoberg@lansstyrelsen.se, eller via växeltelefonnummer 010-223 70 00. Ange diarienummer 1813-2012.